

STENOGRAFSKE BELEŠKE

SENATA

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 2

BEOGRAD, 1932 GODINE

KNJIGA 1

IX REDOVNI SASTANAK

SENATA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 9 DECEMBRA 1932 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVALI :

POTPRETSEDNICI

Dr. FRAN NOVAK i JOVAN ALTIPARMAKOVIĆ

SEKRETAR

Dr. IVAN GMAJNER

Prisutan je G. Ministar trgovine i industrije dr. Ilija Šumenković.

POČETAK U 17,25 ČASOVA.

S A D R Ź A J :

1. Čitanje i usvojenje zapisnika VIII redovnog sastanka;
 2. Saopštenje o podnošenju Senatu izveštaja Odbora za proučavanje zakonskog predloga o izmenama i dopunama Uredbe o zaštiti javnih putova i bezbednosti saobraćaja na njima od 6 juna 1929 godine;
 3. Odobrenje tromesečnog bolovanja senatoru g. Marku Raduloviću;
 4. Molbe, žalbe i rezolucije;
 5. Dnevni red: 1) Pretres izveštaja Odbora o predlogu Zakona o privremenom trgovinskom sporazumu između Kraljevine Jugoslavije i Republike Grčke, zaključenom i potpisanom u Atini 22 septembra 1932 g.; 2) Pretres izveštaja Odbora o predlogu Zakona o trgovinskom sporazumu zaključenom i potpisanom u Beogradu 16 maja 1932 god. između Kraljevine Jugoslavije i Republike Brazilijske; 3) Pretres izveštaja Odbora o predlogu Zakona o sporazumu tursko-jugoslovenskom koji se odnosi na izvoz opijuma, zaključenom i potpisanom u Ankari 14 aprila 1932 god. — Sva tri zakonska predloga primljena su i u načelu i u pojedinostima.
- Govornici:** Miloje Ž. Jovanović, Ministar trgovine i industrije dr. Ilija Šumenković, Spira Hadži Ristić, Svetozar Tomić.

Potpredsednik dr. Fran Novak: Gospodo senatori, pošto je prisutan dovoljan broj senatora, otvaram IX redovni sastanak Senata Kraljevine Jugoslavije. Prosim g. sekretara da pročita zapisnik prošlog sastanka.

Sekretar dr. Ivan Gmajner čita zapisnik VIII redovnog sastanka.

Potpredsednik dr. Fran Novak: Ima li ko da stavi kakve primedbe ovako sastavljenom zapisniku? (Nema). Pošto primedaba nema, smatram da je zapisnik primljen i overen. — Prosim g. sekretara da nam saopšti odborske izveštaje.

Sekretar dr. Ivan Gmajner saopštava: Odbor za proučavanje zakonskog predloga o izmenama i dopunama Uredbe o zaštiti javnih putova i bezbednosti saobraćaja na njima od 6 juna 1929 godine, podnosi Senatu svoj izveštaj.

Potpredsednik dr. Fran Novak: Ovaj odborski izveštaj otštampan je, razdeliće se g. g. senatorima i biće stavljen na dnevni red kada to Senat zaključi. — Prosim g. sekretara da pročita molbu senatora g. Radulovića za odobrenje bolovanja.

Sekretar dr. Ivan Gmajner saopštava: Senator g. Marko Radulović moli Senat da mu odobri bolovanje od 3 meseca prema lekarskom uverenju.

Potpredsednik dr. Fran Novak: Odobrava li Senat traženo bolovanje g. Raduloviću? (Odobrava). Pošto

Senat odobrava, objavljujem da je g. Raduloviću odobreno bolovanje od tri meseca. — Prosim g. sekretara da pročita molbe, žalbe i rezolucije iz naroda.

Sekretar dr. Ivan Gmajner saopštava molbe, žalbe i rezolucije: Udruženja trgovaca i zanatlija iz Osijeka, Udruženja hotelijera iz Zagreba, Opštine kosovsko-mitrovičke, Milana Bogovića, zemljoradnika, Josipa Medure iz Volodelja, Josipa Bučara, sudskog pukovnika iz Zagreba, Udruženja stanara iz Splita, Živana Vojkova iz Čuruga.

Potpredsjednik dr. Fran Novak: Sve saopštene molbe, žalbe i rezolucije biće upućene nadležnom Odboru za molbe i žalbe.

Gospodo, pre prelaza na dnevni red čast mi je saopštiti vam da se najavio i podneo pismeno pitanje glede poslovanja Senata senator g. Miloje Jovanović Molim g. senatora da odnosno pitanje i usmeno obrazloži.

Miloje Ž. Jovanović: Gospodine Potpredsjedniče, ja sam se prema Poslovníku Senata javio za reč da postavim jedno pitanje na Predsedništvo. Stvar je u ovome: Senatu je poznato da 20 o.m. ističe važnost sadašnjega Zakona o zaštiti zemljoradnika, i da će posle toga roka, ako ne bude donet nov Zakon, nastati stanje ex lex, u kome će momentu prestati svaka zakonska zaštita zemljoradnika i nastupiti potpuni redovni postupak u pogledu naplate sviju zemljoradničkih dugova.

Mi svi znamo kakve nezgode ovakav prestanak jednoga Zakona koji je zaštićavao zemljoradnika može sobom izazvati i kakve strašne posledice to može imati. Međutim, nema nikakvih izgleda da do toga roka novi Zakon može biti sproveden kroz Narodnu skupštinu i Senat, pa eventualno i sa primedbama Senata vraćen Narodnoj skupštini. Nemogućnost da se to izvrši najbolje se očituje u tome, što Zakon o zaštiti zemljoradnika koji se ima doneti još nije svršen ni u Odboru Narodne skupštine.

Smatram da Senat od svoje strane mora preduzeti korake da do ovako neželjenog stanja ne dođe, i da je njegova dužnost da skrene na to pažnju Kraljevske vlade i Narodne skupštine skidajući sa sebe svaku odgovornost.

Ja vas molim, Gospodine Potpredsjedniče, da mi odgovorite, da li je Predsedništvo Senata po ovome što preduzimalo, pa da u vezi sa onim što je rađeno i sa onim što nam je dužnost u ovome momentu učine se koraci kod Kraljevske Vlade i Predsedništva Narodne skupštine, da se najhitnije donese Zakon o privremenom produženju ovoga Zakona koji sada važi za vreme dokle nov Zakon ne bude sproveden kroz oba dela Zakonodavnoga tela i ne dobije svoju Najvišu sankciju.

Ja mislim da bi u ovoj stvari trebalo da se izjasni i Senat, kako bi Predsedništvo u ime njegovo moglo ovu stvar urediti.

Potpredsjednik dr. Fran Novak: Gospoda senatorji! Z ozirom na upit gospoda senatorja Miloja Ž. Jovanovića, koji upit je spričo nam znanim razmeram vsekako upravičen in utemeljen, čast mi je vam, gospoda senatorji, predlagati, da pooblastite Predsedstvo Senata, naj ukrene vse potrebne korake v sporazumu s Kraljevsko vladu in Predsedstvom Narodne skupštine, da ne nastopi v tem pogledu ex lex stanje in da se eventualno pravočasno donese Zakon, s katerim se podaljša veljavnost dosedanjega Zakona o zaštiti zemljoradnikov in ureditvi kreditnih odnosov v zemlji.

Ali visoki Senat da to pooblastilo? (Dajemo). Ali je gospod senator Miloje Jovanović zadovoljen z odgovorom?

Miloje Ž. Jovanović: Zadovoljan sam.

Potpredsjednik dr. Fran Novak: Preidemo na dnevni red. Kod prva točka je na dnevnom redu poročilo Odbora za proučevanje predloga Zakona o začasnem trgovinskom sporazumu med Kraljevino Jugoslavijo in Republiko Grčijo, sklenjenim in podpisanim v Ateni 22 septembra 1932. Prosim gospoda poročevalca Miloja Jovanovića, da nam da poročilo Odbora.

Miloje Ž. Jovanović: Gospodo senatori, pred nama se nalazi predlog Narodne skupštine, kojim je usvojen zakonski predlog o konvenciji o trgovinskom sporazumu između vlade Kraljevine Jugoslavije i vlade Republike Sjedinjenih država Brazilije, zaključenom u Beogradu 16 maja 1932 godine.

Gospodo, ja ću samo nekoliko reči progovoriti o ovom predlogu. Trgovinski sporazum je zaključen na godinu dana po izmeni ratifikacija, i može se otkazati uvek na tri meseca posle notifikacije. On sadrži u glavnom priznanje uzajamnog najvećeg povlašćenja.

Naš izvoz u Sjedinjene države Brazilije je nesrazmerno mali prema našem uvozu, te i ovaj sporazum neće našem bilansu plaćanja mnogo doprineti.

Nije, pak, isključeno, da će ovo zblizenje na osnovu sporazuma doprineti ipak nešto povećanju našeg uvoza u Braziliju, u kome cilju treba dobro proučiti njene pijace i potrebe u onim artiklima, koje oni uvoze a koje mi proizvodimo u suvišku.

Glavni uvozni artikal je kafa, koja je u velikoj meri osvojila naše pijace.

Odnos uvoza i izvoza je sledeći: u 1926 godini izvezli smo u Savezne države Brazilije ukupno jedva nešto preko 700.000 dinara, a uvezli smo iz njih oko 190.000.000 dinara.

Naš izvoz u 1931 godini povećao se jedva do 2.000.000 din.

Kafe uvozimo godišnje oko 85.000.000 din. Ogromna suma izdata za luksuz kao što je kafa.

Po proračunima narodnog poslanika g. Milutina Stanojevića mi smo uvezli za 7 godina iz Saveznih Država Brazilije razne robe u vrednosti od 1.129.000.000 dinara a izvezli smo u Braziliju svega oko 10.000.000 dinara.

Potpredsjednik dr. Fran Novak: Gospodine senatore, molim Vas, Vi sada govorite o drugoj tački dnevnoga reda. Ja pitam Senat da li je sporazuman sa tim da se rad produži sa izmenjenim dnevnim redom, tako da prvo rešavamo o drugoj tački dnevnog reda? (Glasovi: Sporazumni smo!) Onda izvolite nastaviti.

Miloje Ž. Jovanović: Izvezli smo za Savezne Države Brazilije svega za 10 miliona dinara, dakle pasivni smo bili prema Braziji za 1.120.000.000 dinara. I ako, dakle, ovim sporazumom ne dobijamo mnogo, opet s pogledom da je konvencija privremena, možemo je primiti, dok ne nađemo drugi neki način, gde ćemo u korisnim kompenzacijama iskoristiti naš uvoz kafe.

Danas, kad se ograničava uvoz u svima državama, moramo to činiti i mi, kao siromašna poljoprivredna zemlja. Treba dobro razmisliti, da li naš narod može i sme potrošiti na kafu i razne sporedne takse i troškove sa njom skopčane preko 300.000.000 godišnje, i da li ne bi i tu trebalo propisati prinudno mešanje domaćih surogata.

U Grčkoj je uvedena jedna vrsta hleba, koji mora biti mešan sa suvim groždem. Zar ne bi bilo moguće

da se i kod nas uvede sloboda upotrebe samo mešane kafe, pa ma to bilo skopčano i sa uvođenjem monopola trgovine sa kafom. Država bi od toga mogla dobiti velike prihode, ali bi najveću korist imao naš bilans plaćanja, koji bi se oslobodio od ovih silnih odliva novca za Braziliju i druge države, od kojih kao kompenzaciju ne dobijamo ništa.

No ipak, gospodo, Brazilija zaslužuje da mi prema njoj imamo izvesne obzire.

To je zemlja koja nas je za vreme naših ratova pomagala, t.j. pomagali su nas naši iseljenici iz Brazilije novcem, koji su tamo zaradili, a i sama Brazilija pokazivala je prema nama uvek veliku blagonaklonost. Mi smo imali u Braziliji oko 40.000 naših iseljenika, koji su tamo našli rada i hleba i lepo se održali. Kakva je njihova situacija danas mi ne znamo, ali verovatno da je teška kao i u drugim zemljama, pa da naši iseljenici i tamo pokazuju težnju za povratkom u Otadžbinu.

S pogledom na sve ovo što sam izložio, mi nemamo nikakvog razloga da ne primimo ovu privremenu konvenciju, iako nam ona stvarno nikakve velike koristi ne donosi. Ja vas stoga molim, da izvolite ovu konvenciju primiti. A sada vas molim da saslušate izveštaj Odbora, koji glasi:

SENATU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE BEOGRAD.

Odbor za proučavanje predloga Zakona o trgovinskom sporazumu, zaključenom i potpisanom u Beogradu 16. maja 1932 godine između Kraljevine Jugoslavije i Republike Sjedinjenih Država Brazilije, proćuo je svestrano ovaj zakonski predlog i našao da je ovaj trgovinski sporazum koristan po našu državu i da će, kad bude stupio na snagu, blagotvorno uticati na povećanje našeg izvoza u Braziliju, tim pre što je naš izvoz u poslednje vreme, ma da mi nismo imali nikakvog trgovinskog sporazuma sa Brazilijom, pokazivao tendenciju povećanja.

Sa ovih razloga, Odbor je jednoglasno primio ovaj zakonski predlog u načelu i pojednostima, te mu je, prema tome, čast predložiti Senatu da ga izvoli usvojiti onako kako ga je i Narodna skupština usvojila.

Za svoga izvestioca Odbor je odredio senatora g. Miloja Ž. Jovanovića.

U Beogradu, 5 decembra 1932 godine.

Sekretar,

Dr. V. Glušac, s. r.

Pretsednik Odbora,

Dr. Bogdan Gavrilović, s. r.

Članovi:

Dr. Rožić, s. r.

M. Kostrenčić, s. r.

Mil. Ž. Jovanović, s. r.

Svet. Tomić, s. r.

Šilović, s. r.

K. Smiljanić, s. r.

Dr. M. K. Ivković, s. r.

Potporednik dr. Fran Novak: Pošto se niko nije prijavio za reć, pretres u načelu je zakljućen, pa prelazimo na glasanje. Gospoda senatori koji primaju ovaj zakonski predlog u načelu glasaće sa „za“, a koja ga ne primaju, sa „protiv“. Molim g. sekretara da izvrši prozivku.

Sekretar dr. Ivan Gmajner proziva gospodu senatore koji su glasali ovako:

Alibegović Asim — otsutan
Alkalaj d-r Isak — otsutan
Altiparmaković Jovan — za
Arnautović Šerif — za
Banjanin Jovo — za
Bogojević Vasa — za
Vidaković Antun — za
Vilović Osman — za
Vujić Pavle — otsutan
Vukčević d-r Stanojlo — za
Gavrila d-r Emilo — otsutan
Gavrilović d-r Bogdan — za
Gaj Ljudevit — za
Glušac d-r Vaso — za
Gmajner d-r Ivan — za
Grasl d-r Georg — za
Gregorin d-r Gustav — za
Desnica d-r Uroš — otsutan
Dobrinić Petar — otsutan
Dragović Milutin — za
Đirlić Petar — za
Ivković d-r Momčilo — za
Ilić d-r Dimitrije — za
Jalžabetić Tomo — za
Janković Stjepan — za
Jovanović Ž. Miloje — za
Karamehmedović d-r Hamdija — ostutan
Kovačević Tomo — za
Kostić Petar — otsutan
Kostrenčić d-r Marko — za
Kotur d-r Đura — za
Kruć d-r Uroš — za
Kukuljević-Sakcinski Fran — za
Ljubibratić d-r Sava — otsutan
Mažuranić d-r Želimir — otsutan
Majstrovic d-r Ivan — otsutan
Marjanović Milan — otsutan
Mahmutbegović Sefedin — otsutan
Mićić d-r Mića — otsutan
Mihaldžić Stevan — za
Muftić Salem — otsutan
Nešković Jovan — za
Obradović Paja — za
Pavelić d-r Ante — za
Ploj d-r Miroslav — za
Popović Daka — otsutan
Popović Matija — za
Popović Milan — otsutan
Ravnihar d-r Vladimir — za
Radovanović Krsta — otsutan
Radulović Marko — otsutan
Rajar d-r Janko — za
Rožić d-r Valentin — za
Samurović Janko — za
Simonović Milan — otsutan
Smiljanić Krsta — za
Stanković Jovan — za
Stanković d-r Radenko — otsutan
Sulejmanović d-r Džafer — za
Teslić Petar — otsutan
Timotijević Kosta — za
Tomašić d-r Ljubomir — za
Tomić Svetozar — za
Trinajstić d-r Dinko — za
Ubavić Pavle — za
Frangeš d-r Oton — otsutan
Hadži Bošković Trajko — za

Hadži Ristić Spira — za
 Hribar Ivan — odsutan
 Cvetković Jordan — za
 Cerović Gavriilo — odsutan
 Šverljuga d-r Stanko — odsutan
 Šilović d-r Josip — za
 Šola Atanasije — odsutan
 Šuperina d-r Benjamin — za

Potpretsednik Jovan Altiparmaković: Izvolite, gospodo, čuti rezultat glasanja. Glasalo je svega 48 gospode senatora i svi su glasali „za“. Prema tome, objavljujem da je zakonski predlog u načelu primljen. — Prelazimo na pretres u pojedinostima. Pošto se niko nije javio za reč, molim g. izvestioca da izvoli pročitati § 1.

Izvestilac Miloje Ž. Jovanović čita § 1 (Vidi sastanak VII).

Potpretsednik Jovan Altiparmaković: Stavljam na glasanje § 1. Gospoda senatori koji primaju § 1, neka izvole sedeti, a koji ga ne primaju, neka izvole ustati. (Svi sede). Objavljujem da je § 1 primljen. — Izvolite čuti § 2.

Izvestilac Miloje Ž. Jovanović čita § 2 (Vidi sast. VII).

Potpretsednik Jovan Altiparmaković: Stavljam na glasanje § 2. Prima li Senat § 2? (Prima). Objavljujem da je Senat primio § 2. — Ovim objavljujem da je Senat primio i u pojedinostima predlog Zakona o trgovinskom sporazumu, zaključenom i potpisanom u Beogradu 16 maja 1932 god. između Kraljevine Jugoslavije i Republike Brazilije. — Prelazimo na konačno, poimenično glasanje o ovom zakonskom predlogu u celini. Molim g. sekretara da izvrši prozivku.

Sekretar dr. Ivan Gmajner proziva gospodu senatore koji su glasali ovako:

Alibegović Asim — odsutan
 Alkalaj d-r Isak — odsutan
 Arnautović Šerif — za
 Banjanin Jovo — za
 Bogojević Vasa — za
 Vidaković Antun — za
 Vilović Osman — za
 Vujić Pavle — odsutan
 Vukčević d-r Stanojlo — za
 Gavriila d-r Emilo — odsutan
 Gavrilović d-r Bogdan — za
 Gaj Ljudevit — za
 Glušac d-r Vaso — za
 Gmajner d-r Ivan — za
 Grasl d-r Georg — za
 Gregorin d-r Gustav — za
 Desnica d-r Uroš — odsutan
 Dobrinčić Petar — odsutan
 Dragović Milutin — za
 Đirlić Petar — za
 Ivković d-r Momčilo — za
 Ilidžanović Dimitrije — za
 Jalžabetić Tomo — za
 Janković Stjepan — za
 Jovanović Ž. Miloje — za
 Karamehmedović d-r Hamdija — odsutan
 Kovačević Tomo — za
 Kostić Petar — odsutan
 Kostrenčić d-r Marko — za
 Kotur d-r Đura — za

Krulj d-r Uroš — za
 Kukuljević-Sakcinski Fran — za
 Ljubibratić d-r Sava — odsutan
 Mažuranić d-r Želimir — odsutan
 Majstrovčić d-r Ivan — odsutan
 Marjanović Milan — odsutan
 Mahmutbegović Sefedin — odsutan
 Mičić d-r Mića — odsutan
 Mihaldžić Stevan — za
 Muftić Salem — odsutan
 Nešković Jovan — za
 Novak d-r Fran — za
 Obradović Paja — za
 Pavelić dr. Ante — za
 Ploj d-r Miroslav — za
 Popović Daka — odsutan
 Popović Matija — za
 Popović Milan — za
 Ravnihar d-r Vladimir — za
 Radovanović Krsta — za
 Radulović Marko — odsutan
 Rajar d-r Janko — za
 Rožić d-r Valentin — za
 Samurović Janko — za
 Simonović Milan — odsutan
 Smiljanić Krsta — za
 Stanković Jovan — za
 Stanković d-r Radenko — odsutan
 Sulejmanović d-r Džafer — za
 Teslić Petar — odsutan
 Timotijević Kosta — za
 Tomašić d-r Ljubomir — za
 Tomić Svetozar — za
 Trinajstić d-r Dinko — za
 Ubavić Pavle — za
 Frangeš d-r Oton — odsutan
 Hadži Bošković Trajko — za
 Hadži Ristić Spira — za
 Hribar Ivan — odsutan
 Cvetković Jordan — za
 Cerović Gavriilo — odsutan
 Šverljuga d-r Stanko — odsutan
 Šilović d-r Josip — za
 Šola Atanasije — odsutan
 Šuperina d-r Benjamin — za

Posle glasanja.

Potpretsednik Jovan Altiparmaković: Izvolite, gospodo, čuti rezultat glasanja. Glasalo je svega 50 gospode senatora i svi su glasali „za“. Prema tome, objavljujem da je Senat primio u celini predlog Zakona o trgovinskom sporazumu, zaključenom i potpisanom u Beogradu 16 maja 1932 god., između Kraljevine Jugoslavije i Republike Brazilije.

Prelazimo na drugu tačku dnevnoga reda: Pretres izveštaja Odbora o predlogu Zakona o privremenom trgovinskom sporazumu između Kraljevine Jugoslavije i Republike Grčke, zaključenom i potpisanom u Atini 22 septembra 1932 god.

Molim g. izvestioca da pročita izveštaj.

Izvestilac Miloje Ž. Jovanović: Gospoda senatori, povodom ovoga predloga Zakona o zaključenom sporazumu između naše Kraljevine i Republike Grčke, zaključenom u Atini septembra 1932 godine, hoću samo da sa nekoliko reči iznesem u čemu se sastoji ovaj ugovor i u glavnom od kolike će koristi on biti za našu državu.

Trgovinski promet između naše države i Republike Grčke bio je za obe strane od velike koristi, a naročito je on bio od velikog interesa za Južnu Srbiju, koja je na njega bila u glavnome upućena.

Mi smo u glavnom izvozili za Grčku: živu stoku, živinu, topljeno maslo, kačkavalj, pasulj, drvenu građu, duge, drva za gorivo, drveni ćumur, kalciev karbit itd. Grčka je uvozila u našu zemlju: suvo grožđe, smokve, maslinke, pamučna prediva, pamučne i švilene tkanine, poljoprivredne sprave i mašine.

Naš izvoz u Grčku bio je u 1930 god. preko 400 miliona, u prošloj godini opao je na nešto preko 250 miliona, a u ovoj godini pokazao je veliku tendenciju opadanja, te će verovatno za ovu godinu izneti oko 100 miliona. Ovo dolazi naročito zbog teških privrednih prilika, naročito u Grčkoj, te je zato i došlo do ovoga sporazuma, koji će biti koristan za obe ugovorne strane. I ovde se pokazuje težnja na obe strane, da se uzajamno uvoz i izvoz kompenziraju.

Pošto je naš izvoz u Grčku veći od njenog uvoza u Jugoslaviju, to se krajnji saldo u našu korist ima isplaćivati, a jedan deo, koji odgovara od prilike vrednosti grčkog uvoza u našu zemlju, ima se isplaćivati u bonovima bez kamate, za koje će naši uvoznici nabavljati predmete za uvoz u našu zemlju.

Ovaj sporazum predviđa u isto doba i likvidiranje naših ranijih potraživanja za izvoz u Grčku, te je i u tome njegova dobra strana.

Konvencija predviđa i sporazum o izvesnim tarifnim olakšicama u cilju tranzita robe. Ova je odredba korisna više za Grčku, a za nas može imati i izvesne materijalne žrtve, no bez obzira na to, ukupna korist, koju ćemo imati od ovoga sporazuma, naknadiće ove žrtve. Mi, pak, možemo očekivati, da će nam se učiniti olakšice u transportu do Soluna u jednoj jačoj meri, koja bi koliko toliko kompenzirala ove naše žrtve u tranzitu, koji se odnosi na daljinu oko 1500 kilometara.

Ugovor važi od 24 septembra do 15 maja, i može se uzajamnim sporazumom obnoviti. Važna je u ovome ugovoru odredba i o analizi pšenice, koja je sada ukinuta, a uvedeno je jedino utvrđivanje specifične težine i čistoće.

Nadam se da će ovaj sporazum doneti velike koristi i našoj državi i Grčkoj, pa stoga predlažem da se ovaj ugovor usvoji.

Gospodo senatori, posle velikih teškoća, koje smo imali u našoj trgovini sa Grčkom, a koje su nastupile usled teških prilika, a naročito usled teškoća snabdevanja devizama, sada je nađen način da se to olakša, te će se bez velikih teškoća obostrani promet poboljšati. Smatrajući da je ovaj ugovor sasvim koristan, ja molim Senat da ovaj sporazum u celini izvoli usvojiti. Sada ću pročitati izveštaj Odbora, koji glasi:

SENATU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

BEOGRAD.

Odbor za proučavanje predloga Zakona o privremenom trgovinskom sporazumu između Kraljevine Jugoslavije i Republike Grčke, na svojoj sednici od 5 decembra o.g., proučio je ovaj zakonski predlog. Odbor je utvrdio da ovaj privremeni trgovinski sporazum sa Republikom Grčkom dopunjuje naš ugovor o trgovini i plovidbi, koji je bio zaključen pre 5 godina — 21 novembra 1927 godine. Ovo su iziskivale prilike koje su se od vremena sklapanja trgovinskog ugo-

vora sa Grčkom iz osnova izmenile. Od onda su nastupili veliki poremećaji u privrednim finansijskim odnosima u celom svetu, a naročito u međunarodnim trgovinskim odnosima, što je navelo sve države da preduzmu izvesne zaštitne vanredne mere. Ovakvim merama pribegla je i Grčka; zavodeći sistem uvoznog kontingenta i ograničenje deviznog prometa, a ove mere stvorile su nesumnjivo za naš izvoz novu situaciju i ukazala se potreba za ponovnim regulisanjem privrednih odnosa, sa našeg gledišta naročito u interesu našeg izvoza iz Južne Srbije, koji je najvećim delom upućen Grčkoj.

Sa ovih razloga, a naročito s obzirom na okolnost da će ovaj sporazum samo povećati mogućnost našeg izvoza, Odbor je odlučio da prihvati ovaj zakonski predlog u načelu i u pojedinostima, i u sledstvu toga da predloži Senatu da ga izvoli usvojiti u redakciji onako kako ga je Narodna skupština usvojila.

Za svoga izvestioca Odbor je odredio senatora g. Miloja Ž. Jovanovića.

U Beogradu, 5 decembra 1932 godine.

Sekretar,
Dr. V. Glušac, s. r.

Pretsednik Odbora,
Dr. Bogdan Gavrilović, s. r.

Članovi:

Mil. Ž. Jovanović, s. r.
M. Kostrenčić, s. r.
K. Smiljanić, s. r.
Dr. Rožić, s. r.
Svet. Tomić, s. r.
Šilović, s. r.
Dr. M. K. Ivković, s. r.

Potpredsednik Jovan Altiparmaković: Otvaram načelni pretres. Ima reč Gospodin Ministar trgovine i industrije.

Ministar trgovine i industrije dr. Ilija Šumenković: Gospodo senatori, u koliko se tiče razloga koji su opredelili obe ugovorne strane da pristupe zaključivanju ovoga sporazuma i u koliko se tiče objašnjenja važnih dispozicija toga sporazuma, izveštaj gospodina izvestioca dovoljno je iserpan. Ja bih hteo ovom prilikom da kažem ovo: Potrebe teške ekonomske situacije nalažu obema zemljama, i Jugoslaviji i Grčkoj, a atmosfera odličnih odnosa i prijateljstva pomaže te dve zemlje da idu ovim putem tesne ekonomske saradnje. Ovaj sporazum je jedan, mogu da kažem, lep primer realizacije te zajedničke namere. Ja bih vas molio, u ime Kraljevske vlade, da izvolite usvojiti ovaj predlog u celini.

Potpredsednik Jovan Altiparmaković: Za reč se prijavio senator g. Spira Hadži-Ristić.

Spira Hadži-Ristić: Gospodo senatori, ovaj sporazum sa Greima jedan je od napora Kraljevske vlade u cilju saniranja privrednih prilika u Južnoj Srbiji, i ja kao senator toga kraja u ime Južno-Srbijanaca izjavljujem toplu zahvalnost.

Izvoz cele Južne Srbije, pa čak i jednog dela Južne Morave zajedno sa Sandžakom, upućen je u pravcu grčkih pijaca. Mi na grčke pijace izvozimo: živu stoku, živinu, od stočnih proizvoda: sireve, topljenu mast, jaja; zatim gorivo drvo, drveni ugalj; od žitarica: pšenicu, kukuruz, raž, ječam, ovas; od stočne hrane: seno; od povrća: pasulj, krompir; od voća: jabuke, šljive, kruške i oraje, a od tekstilne sirovine iz Vardarske banovine, odnosno iz Leskovca i Bujanovca, kono-
noplju.

Kao što vidite, gospodo, cela naša proizvodnja upućena je u Grčku. Da bi to još jače okarakterisao, ja ću izneti u globalnim ciframa koliko je naš izvoz iznosio od 1924 godine. Tako 1924 godine izvezlo se iz naše zemlje robe u vrednosti od 676,000.000.— dinara; u 1925 — 658,000.000.— dinara; u 1926 — 578,000.000.—; u 1927 — 619,000.000.—; u 1928 — 535,000.000.—; u 1929 — 584,000.000.—; u 1930 — 409,000.000.—; u 1931 — 256,000.000.—, a za šest meseci 1932 godine izvezeno je robe u vrednosti od 52,000.000.— dinara.

Kao što vidite, izvoz opada, ali opada zbog opšte svetske krize, a i zbog toga što je kupovna moć grčkog naroda umanjena.

Uvoz iz Grčke u našu zemlju kretao se na ovaj način:

U 1924 godini uvoz iz Grčke bio je u vrednosti od 265,000.000.— dinara; u 1925 — 261,000.000.—; u 1926 — 147,000.000.—; u 1927 — 102,000.000.—; u 1928 — 100,000.000.—; u 1929 — 73,000.000.— u 1930 — 52,000.000.—; u 1931 — 41,000.000.—, a za šest meseci 1932 godine 8,000.000.— dinara.

Kao što vidite, gospodo senatori, Grčka u celokupnom izvozu naše države dolazi na šesto mesto, a često i na peto mesto. Što se tiče izvoza iz Južne Srbije, ona dolazi na prvo mesto. Prema tome grčka pijaca je za nas vrlo važna i mi tu pijacu moramo pošto-poto održati; mi moramo tu pijacu održati i zbog toga što sa našim artiklima mi ne možemo izaći na pijace Srednje i Zapadne Evrope, pošto smo od tih pijaca veoma udaljeni, — a, najzad, i zbog kakvoće naših proizvoda koji ne odgovaraju ukusu i zahtevima Srednje i Zapadne Evrope. Međutim, način ishrane grčkog naroda je veoma pogodan i omogućava nam da naše artikle tamo plasiramo. No, usled teške finansijske situacije, koja je nastupila prošle godine u Grčkoj, Grčka je preduzela stroge mere i donela devizne propise, koje sprečavaju taj promet i koje su često i prohibitivne prirode. I, kad ni to nije bilo dovoljno, Grčka je u toku godine uvela i sistem kontingentiranja.

Pred ovakvom situacijom privreda Južne Srbije u toku ove godine bila je dovedena u jedan težak položaj. Na jednoj konferenciji privrednika maja meseca, i na konferenciji poslanika i senatora iz Južne Srbije na kojoj je prisustvovao i član vlade onda u licu Ministra trgovine i industrije g. dr. Kramera, mi smo stvorenu situaciju proučavali i doneli odluku, da Kraljevska Vlada preduzme potrebne mere, da se izvoz iz Južne Srbije omogući.

Najviše smo bili zainteresovani izvozom sitne stoke. Kod nas je, gospodo, gajenje sitne stoke nomadsko, a to nomadsko gajenje znači, da sitna stoka, koja je za vreme leta gajena na suvatima planinskim, mora najdalje do kraja novembra da bude izvezena, sem sitne stoke, koja se čuva za priplod i koju mi bacamo da prezimi u nizinama Južne Srbije. I onda je alternativa bila ova: Ili da tu stoku izvezemo, ili da tu stoku pokljemo.

Ja ću vam izneti opet statističke podatke, koliko je iznosio taj izvoz od 1924 godine u globalnim ciframa. Mi smo 1924 godine izvezli 346.000 komada sitne stoke; 1925 godine 482.000; 1926 godine 603.000; 1927 godine 928.000; 1928 godine 1,080.000; 1929 godine 852.000; 1930 godine 690.000; 1931 godine 582.000; a za izvoz u toku ove godine još nemamo zvaničnih podataka, sem podataka, da smo u mesecu novembru izvezli blizu 100.000 komada sitne stoke.

Ova sitna stoka gaji se po predelima ovako: San-

džak obično liferuje 450 do 500.000 sitne stoke; Šar Planina od Korabe do Bistrice 300.000 komada; Južna Morava 100.000; tako da naš višak izvoza, koji treba da se izveze, iznosi 7 do 800.000 komada sitne stoke.

Kao što vidite, gospodo, ovo je jedno blago, koje specijalno u Sandžaku a tako isto stanovništvu zapadne i južne Srbije kao i onom delu oko Pirota služi ne samo za njihovu ishranu, nego uopšte za njihovo izdržavanje. — Sa ovim sporazumom mi smo, gospodo, uspeli, da dobijemo specijalni kontigent, i blagodareći tom novom kontigentu mi ako nemožemo da izvezemo svu stoku, ali veći deo biće izvezen.

U ovome sporazumu rešeno je tako isto još jedno za nas važno pitanje, a to je likvidiranje starih naših potraživanja, jer usled novih uvedenih deviznih propisa mi nismo mogli od grčke Narodne banke da napolatimo novac, specijalno za stoku, koju smo bili prodali; novac koji smo imali dobiti, grčka Narodna banka je ubirala u svoje trezore, umesto da taj novac bude predat našim izvoznicima.

Ovim sporazumom je takođe rešeno jedno vrlo važno pitanje, a to je ukidanje hemijske analize na pšenicu. Vi znate, gospodo, da sam vam ja i drugom prilikom govorio da je to bila potpuna anomalija da se u ugovor sa Grčkom od 1928 god. uvede za našu pšenicu hemijska analiza. Uvođenjem te hemijske analize prestao je iz Južne Srbije, odnosno iz cele naše zemlje svaki uvoz pšenice u Grčku. To je bila jedna greška, jer, kao što vam je poznato, pšenica se ne prodaje po hemijskoj analizi već po specifičnoj težini i po urodici. Ja razumem hemijsku analizu vina, ali hemijsku analizu grožđa to ne razumem. Hemijska analiza grožđa i pšenice može da bude u hemijskoj laboratoriji. To je jedan unikum koji ni u jednom međunarodnom ugovoru ne postoji.

Treće jedno pitanje, koje je tako isto vrlo važno za nas i koje je sada rešeno, to je revizija naših direktnih tarifa sa Grčkom. Ja sam jednom prilikom tako isto to pitanje ovde dodirnuo, jer mi sa Grčkom imamo direktnu tarifu, ali ta tarifa u stvari nije direktna tarifa. Ona je direktna tarifa samo u tome što ima jedan tovarni list, a u stvari to je lomljena tarifa, a to znači da se do Đevđelije računa naša tarifa, a od Đevđelije do Soluna, na tih 80 kilometara, računa se grčka lokalna tarifa koja je vrlo visoka. Međutim, princip direktnih tarifa je taj da se tarifa jedne ili druge države saobrazni, odnosno ili da mi saobrazimo našu tarifu grčkoj tarifi ili da Grčka saobrazni svoju tarifu našoj tarifi. To pitanje je vrlo važno za nas, jer na delu od Đevđelije do Soluna mi smo plaćali po vagonu više nego što za taj vagon robe plaćamo od Kosovske Mitrovice do Đevđelije. Iz svega ovoga vidite da ovaj sporazum pretstavlja vrlo dobre koristi za nas i, razume se, mi ga pozdravljamo i prihvaćamo.

Ali ipak ovaj sporazum ne može ostati bez zamerke. Prva jedna zamerka može da se učini u tome što ovaj sporazum na vreme nije donesen i zbog toga mi smo izgubili, u izvozu specijalno sitne stoke, izvoznu sezonu.

A najbolji nam je dokaz taj, što, kao što već napomenuh, pošto mora ta stoka sa planina pošto-poto da se tera u Solun, mi smo morali za mesec dana baciti na grčko tržište 100.000 komada sitne stoke, a to znači, da je ta stoka zbog nagomilavanja otišla u bescenje.

Mi smo se, gospodo, još prošle godine bavili ovim pitanjem, koje je za nas vrlo važno. Bavili smo se pitanjem organizacije izvoza stoke. Jer pošto se stoka

sa planina, bilo sa Šare, bilo sa Pirota, bilo iz Sandžaka, mora da prebaci u Solun, onda je uvek nastajalo gomilanje stoke na solunskoj pijaci. To gomilanje stoke na solunskoj pijaci izazvalo je depresiju u cenama. Još prošle godine, mi smo bili izradili jedan pravilnik, kako bi izvoz kanalisali i ešalonama išao; a to je lako izvesti; jer stoka sa Šare ranije prispe za izvoz a iz Sandžaka doznije.

Ja bih molio Gospodina Ministra trgovine, da ovo pitanje uzme u postupak i da se bar za iduću godinu izvoz stoke organizuje onako, kako smo ga mi predložili.

Druga jedna zamerka ovoga sporazuma je ova.

U ovom sporazumu, kao što ste videli, uveden je princip prinudne kompenzacije, a to znači, da mi moramo 35% od vrednosti našega izvoza da uvezemo robe iz Grčke. Ja mislim, gospodo, da principiuelno, nije trebalo da se ovaj sporazum stavi na ovu bazu. Jest, Grčka je prema nama u uvozu pasivna, mi smo aktivni. Ali imamo i druge države, koje su tako isto u uvozu pasivne prema nama, pa ipak mi nismo nigde u nijednom sporazumu uveli princip prinudne kompenzacije. Uzmimo recimo, da je naš izvoz bio isti ove godine kao što je bio prošle godine od 256 miliona. Sa 35% mi bi trebali, volens nolens, da uvezemo iz Grčke robe za 90 miliona. Pa dobro, da uvezemo tu robu. Pa koju robu? Grci nemaju robe za izvoz. Njihova roba, koja se može izvesti, to je suvo grožđe, lešnici, sveže pomorance, smokve, maslinke, maslinovo ulje, a od industrijskih preradevina samo pamučno predivo.

Prema tome, ja mislim, gospodo, da je to jedna principiuelna greška i pošto ovom ugovoru ističe rok kroz nekoliko meseci, ja mislim, gospodo, da u tom pitanju treba postaviti drugu bazu.

Jer može doći do toga, da za ovih 35% koje smo dužni da uvezemo kod nas, nemamo robe iz Grčke koju bi smo mogli uvesti.

Dalje, gospodo, ovih 35% Grčka nam plaća u bonovima, i to plaća izvozniku, a izvoznik je dužan da ili kupuje robu iz Grčke, ili ako nije uvoznik da proda nekom uvozniku, pa da on kupi robu koju treba da izveze iz Grčke kod nas.

Gospodo, specijalno što se tiče stoke, naši izvoznici su sami stočari. I onda onaj stočar kad dobije ovih 35% u bonovima, on se nađe u čudu i nezna šta će da radi. I odmah u početku, čim je stupio na snagu ovaj sporazum, imali smo slučajeva da su ti bonovi prodavani sa 40% niže od vrednosti. Ja sam, gospodo, iz Sandžaka dobio u tome smislu jednu pretstavku, činio sam korake kod Gospodina Ministra trgovine i industrije i za sada vidim da je doneto samo to rešenje, da se ti bonovi kotiraju na našoj berzi. Ja mislim da je uopšte to greška. Zašto je trebalo tu kompenzaciju primiti u bonovima? Jer, gospodo, kad mi uzmemo i naše bonove, mi njima mnogo ne verujemo. Mi smo imali bonove našeg Privilegovanog izvozničnog društva u žitnom režimu, pa vi iz Vojvodine znate šta je bivalo sa tim bonovima, a kamo li sa bonovima jedne strane države i to Grčke, gde valuta nije stabilizovana, gde postoji inflacija i gde su varijacije u drahmama svakodnevnne. Mi na berzi, razume se, stalno pratimo to kotiranje, i ono je u početku bilo sa 42, ali već ovih dana u ponudi je sada 37. E, sada ja bih pitao Gospodina Ministra trgovine i industrije: kakve su mere preduzete odnosno ovih bonova i šta se misli da se ovi bonovi održe na onoj njihovoj pravnoj visini, kako ne bi

naši privrednici pretrpeli štete? Oni inače trpe štetu što daju svoju stoku u besćenje, pa ne bi bilo pravo da oni pretrpe štetu i zbog tih bonova.

Kao što sam vam napred rekao, mi grčka tržišta moramo pošto-poto očuvati. Na toj istoj konferenciji, o kojoj sam malo pre govorio, i na kojoj su bili predstavnici svih privrednika iz Južne Srbije, mi smo doneli ovakvu jednu odluku da bi smo održali grčke pijace: „da Kraljevska vlada pristupi ispitivanju pitanja stvaranja carinske unije između naše zemlje i Grčke, jer se grčka tržišta jedino tim putem mogu osigurati za plasman naših proizvoda a specijalno izvoznih proizvoda Južne Srbije“.

Carinska unija sa Grčkom je za nas korisna. Grčka po strukturi svoga zemljišta i po svojim klimatskim prilikama nije agrarna zemlja i ne može da se emancipuje od agrarnih produkata. A njezina industrija kao i naša bazira na uvozu stranih sirovina. Prema tome, njihova industrija u jednoj carinskoj uniji s nama ne može da pretrpi štetu, a isto tako pamučna prediva iz Grčke, koja oni mogu plasirati i koja u nekoliko plasiraju u Južnoj Srbiji, a koja naša tekstilna industrija ne proizvodi, ne mogu da budu štetne za našu industriju.

Gospodo, prema tome jedna carinska unija između nas i Grčke ima svoj rezon d'etr, jer mi tom carinskom unijom dobivamo sedam miliona potrošača za naše agrarne produkte. Mi smo se u početku bojali da u pitanju te carinske unije ne naiđemo na neprijem kod Grka. Međutim, iz nedavne izjave jednog grčkog Ministra izlazi, da su Grci voljni da prihvate tu carinsku uniju. Grcima je apsolutno sve jedno — pošto moraju da uvoze agrarne produkte — od koga će ih nabavljati. A sasvim je prirodno da ih nabavljaju od nas, jer smo im mi najbliže komšije.

Gospodo, u pitanju uvoza agrarnih produkata u Grčku dolaze u obzir samo Turska, Rumunija i Bugarska. Međutim, Grčka baš u te zemlje apsolutno ništa ne izvozi. Zato dolaze u obzir samo one države, u koje Grčka uvozi svoje artikle. To su Italija, Francuska, Engleska i Nemačka. Međutim, te države nisu agrarne i prema tome ovakvom jednom carinskom unijom između nas i Grčke te države ne bi bile apsolutno tangirane. Ostaje jedino Amerika sa uvozom žita u Grčku, a sa izvozom duvana iz Grčke. Ali ja mislim da bi se i tu našao jedan modus tako, da je ovo naše plediranje za carinsku uniju sa Grčkom potpuno opravdano, jer mi takvom carinskom unijom osiguravamo grčke pijace za večita vremena.

Gospodo, ja neznam da li je Vlada o ovoj stvari razmišljala. Mi smo doneli ovu odluku pre 5 do 6 meseci, ali kad uzmete da smo sada stvorili sporazum sa Grčkom, čime pojačavamo naše privredne odnose sa Grčkom, ja mislim da će Kraljevska Vlada u ovom pitanju ići korak dalje i uzeti u rasmatranje i ovo pitanje carinske unije s Grčkom. (Odobranje i pljesak).

Potpredsednik Jovan Altipamaković: Pošto nema više prijavljenih govornika, objavljujem da je načelni pretres zaključen. Prelazimo na glasanje u načelu. Gospoda senatori koji primaju zakonski predlog u načelu, glasaće sa „za“, a koji ga ne primaju, sa „protiv“. Molim g. sekretara da izvrši prozivku.

Sekretar Milan Popović proziva gospodu senatore koji su glasali ovako:

Alibegović Asim — za
Alkalaj d-r Isak — otsutan

Arnautović Šerif — za
 Banjanin Jovo — za
 Bogojević Vasa — za
 Vidaković Antun — za
 Vilović Osman — za
 Vujić Pavle — odsutan
 Vukčević d-r Stanojlo — za
 Gavrića d-r Emilo — za
 Gavrilović d-r Bogdan — za
 Gaj Ljudevit — za
 Glušac d-r Vaso — za
 Gmajner d-r Ivan — za
 Grasl d-r Georg — za
 Gregorin d-r Gustav — za
 Desnica d-r Uroš — odsutan
 Dobrinić Petar — odsutan
 Dragović Milutin — za
 Đirlić Petar — za
 Ivković d-r Momčilo — za
 Ilić d-r Dimitrije — odsutan
 Jalžabetić Tomo — za
 Janković Stjepan — odsutan
 Jovanović Ž. Miloje — za
 Karamehmedović d-r Hamdija — odsutan
 Kovačević Tomo — za
 Kostić Petar — odsutan
 Kostrenčić d-r Marko — odsutan
 Kotur d-r Đura — za
 Krulj d-r Uroš — za
 Kukuljević-Sakcinski Fran — za
 Ljubibratić d-r Sava — odsutan
 Mažuranić d-r Želimir — odsutan
 Majstrovic d-r Ivan — odsutan
 Marjanović Milan — odsutan
 Mahmutbegović Sefedin — odsutan
 Mičić d-r Mića — odsutan
 Mihaldžić Stevan — za
 Muftić Salem — odsutan
 Nešković Jovan — za
 Novak d-r Fran — odsutan
 Obradović Paja — za
 Pavelić d-r Ante — za
 Ploj d-r Miroslav — za
 Popović Daka — za
 Popović Matija — odsutan
 Popović Milan — za
 Ravnihar d-r Vladimir — odsutan
 Radovanović Krsta — za
 Radulović Marko — odsutan
 Rajar d-r Janko — za
 Rožić d-r Valentin — za
 Samurović Janko — za
 Simonović Milan — odsutan
 Smiljanić Krsta — za
 Stanković Jovan — za
 Stanković d-r Radenko — odsutan
 Sulejmanović d-r Džafer — za
 Teslić Petar — odsutan
 Timotijević Kosta — odsutan
 Tomašić d-r Ljubomir — za
 Tomić Svetozar — za
 Trinajstić d-r Dinko — za
 Ubavić Pavle — odsutan
 Frangeš d-r Oton — za
 Hadži Bošković Trajko — za
 Hadži Ristić Spira — za
 Hribar Ivan — odsutan

Cvetković Jordan — za
 Cerović Gavrić — za
 Šverljuga Stanko — odsutan
 Šilović d-r Josip — za
 Šola Atanasije — za
 Šuperina d-r Benjamin — za

Posle glasanja.

Potpredsjednik Jovan Altiparmaković: Izvolite čuti, gospodo senatori, rezultat glasanja. Glasalo je 48 gospode senatora i svi su glasali «za». Prema tome, objavljujem da je Senat primio u načelu predlog Zakona o privremenom trgovinskom sporazumu između Kraljevine Jugoslavije i Republike Grčke, zaključenom i potpisanom u Atini 22 septembra 1932 godine. — Prelazimo, gospodo, na pretres u pojedinostima. Pošto nema prijavljenih govornika, to zaključujem pretres. Pristupićemo rešavanju u pojedinostima. Molim g. izvestioca da pročita § 1.

Izvestilac Miloje Ž. Jovanović čita § 1 (Vidi sast. VII.).

Potpredsjednik Jovan Altiparmaković: Stavljam na glasanje § 1. Prima li Senat ovaj paragraf? (Prima.) Objavljujem da je Senat primio § 1. — Molim g. izvestioca da pročita § 2.

Izvestilac Miloje Ž. Jovanović čita § 2. (Vidi sast. VII.).

Potpredsjednik Jovan Altiparmaković: Prima li Senat § 2? (Prima.) Objavljujem da je Senat primio § 2. — Ovim objavljujem da je Senat primio i u pojedinostima predlog Zakona o privremenom trgovinskom sporazumu između Kraljevine Jugoslavije i Republike Grčke, zaključenom i potpisanom u Atini 22 septembra 1932 godine. — Prelazimo na konačno, pojedinačno glasanje o ovom zakonskom predlogu u celini. Molim g. sekretara da izvrši prozivku.

Sekretar Milan Popović proziva g.g. senatore koji su glasali ovako:

Alibegović Asim — za
 Alkalaj d-r Isak — odsutan
 Arnautović Šerif — za
 Banjanin Jovo — za
 Bogojević Vasa — za
 Vidaković Antun — za
 Vilović Osman — za
 Vujić Pavle — odsutan
 Vukčević d-r Stanojlo — za
 Gavrića d-r Emilo — za
 Gavrilović d-r Bogdan — za
 Gaj Ljudevit — za
 Glušac d-r Vaso — za
 Gmajner d-r Ivan — za
 Grasl d-r Georg — za
 Gregorin d-r Gustav — za
 Desnica d-r Uroš — odsutan
 Dobrinić Petar — odsutan
 Dragović Milutin — za
 Đirlić Petar — odsutan
 Ivković d-r Momčilo — odsutan
 Ilić d-r Dimitrije — za
 Jalžabetić Tomo — za
 Janković Stjepan — odsutan
 Jovanović Ž. Miloje — odsutan
 Karamehmedović d-r Hamdija — odsutan
 Kovačević Tomo — odsutan

Kostić Petar — odsutan
 Kostrenčić d-r Marko — odsutan
 Kotur d-r Đura — za
 Krulj d-r Uroš — za
 Kukuljević-Sakcinski Fran — za
 Ljubibratić d-r Sava — odsutan
 Mažuranić d-r Želimir — odsutan
 Majstrovic d-r Ivan — odsutan
 Marjanović Milan — odsutan
 Mahmutbegović Sefedin — odsutan
 Mičić d-r Mića — odsutan
 Mihaldžić Stevan — za
 Muftić Salem — odsutan
 Nešković Jovan — za
 Novak d-r Fran — odsutan
 Obradović Paja — za
 Pavelić dr. Ante — za
 Ploj d-r Miroslav — za
 Popović Daka — za
 Popović Matija — za
 Popović Milan — za
 Ravnihar d-r Vladimir — odsutan
 Radovanović Krsta — za
 Radulović Marko — odsutan
 Rajar d-r Janko — za
 Rožić d-r Valentin — za
 Samurović Janko — za
 Simonović Milan — odsutan
 Smiljanić Krsta — za
 Stanković Jovan — za
 Stanković d-r Radenko — odsutan
 Sulejmanović d-r Džafer — za
 Teslić Petar — odsutan
 Timotijević Kosta — odsutan
 Tomašić d-r Ljubomir — za
 Tomić Svetozar — za
 Trinajstić d-r Dinko — za
 Ubavić Pavle — za
 Frangeš d-r Oton — za
 Hadži Bošković Trajko — za
 Hadži Ristić Spira — za
 Hribar Ivan — odsutan
 Cvetković Jordan — za
 Cerović Gavriilo — za
 Šverljuga Stanko — odsutan
 Šilović d-r Josip — za
 Šola Atanasije — za
 Šuperina d-r Benjamin — za

Posle glasanja.

Potpredsednik Jovan Altiparmaković: Izvolite čuti rezultat glasanja. Glasalo je 47 g.g. senatora i svi su glasali „za“. Prema tome, objavljujem da je Senat primio konačno u celini predlog Zakona o privremenom trgovinskom sporazumu između Kraljevine Jugoslavije i Republike Grčke.

Prelazimo na treću tačku dnevnog reda: Pretres izveštaja Odbora o predlogu Zakona o sporazumu tursko-jugoslovenskom koji se odnosi na izvoz opiuma, zaključenom i potpisanom u Ankari 14 aprila 1932 god.

Molim g. izvestioca da pročita izveštaj.

Izvestilac Svetozar Tomić čita izveštaj Odbora koji glasi:

SENATU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

BEOGRAD

Odbor za proučavanje zakonskog predloga o sporazumu jugoslovensko-turskom, koji se odnosi na

izvoz opiuma, zaključenom u Ankari, 14 aprila 1932 godine, na svojoj sednici od 5 decembra t.g., proučio je ovaj zakonski predlog i našao je da on, pored toga što ima prvoklasan značaj za privredu Južne Srbije, predstavlja i iskrenu težnju ka olakšanju opšte privredne krize.

Po oceni Odbora, ovaj sporazum posebno ima da donese znatne koristi našim proizvođačima opiuma na jugu i time da oživi ovu, po nas tako važnu, a zamrzlu granu privrede. Sa ovih razloga, Odbor je jednoglasno primio ovaj zakonski predlog u načelu i u pojedinostima, te mu je prema tome čast predložiti Senatu, da ga izvoli usvojiti u redakciji onako kako ga je Narodna skupština usvojila.

Za svoga izvestioca Odbor je odredio senatora g. Svetozara Tomića.

U Beogradu, 5 decembra 1932 godine.

Sekretar, Pretsednik Odbora,
 Dr. V. Glušac, s. r. Dr. Bogdan Gavrilović, s. r

Članovi:

Svet. Tomić, s. r.,
 Šilović, s. r.,
 Mil. Ž. Jovanović, s. r.,
 M. Kostrenčić, s. r.,
 K. Smiljanić, s. r.,
 Dr. Rožić, s. r.,
 Dr. M. K. Ivković s. r.

Dopustite mi, gospodo, da rekнем nekoliko reči o proizvodnji i potrošnji opiuma i o činionicima, koji su doveli do ovog sporazuma između nas i Republike Turske.

Proizvodnja opiuma skoncentrisana je svega na pet država, i to su: Persija, Indija, Rusija, Turska i Jugoslavija. Godišnja proizvodnja opiuma iznosi oko 1,270.000 kg i to je raspoređeno na ove države tako, da mi spadamo među one, koje najmanje proizvođe, ali je naš opium po kvalitetu prvi. Proizvedeni opium troši se dvojako: jedna velika količina puši se i služi za uživanje, druga količina upotrebljava se za medikamente. Persijski i indijski opium troši se sav na pušenje u Kini, Japanu i istočnim zemljama.

Persija i Indija su zemlje koje najviše proizvođe opiuma, ali njihov opium ne dolazi na Zapad, nego se sav troši na Istoku.

Rusija proizvodi godišnje oko 100.000 kg. opiuma, od koga ona upotrebi, od prilike, oko 60%, t.j. nekih 60.000 kg na proizvodnju opijata u svojoj zemlji, a ostane joj 30—40.000 kg opiuma, koji iznosi na svetske pijace za fabrikaciju alkaloida.

Za svetsku potrebu alkaloida godišnje se upotrebi sirovog opiuma oko 350.000 kg. Taj opium, koji je potreban za fabrikaciju ovih alkaloida, iznose na svetske pijace Turska i Jugoslavija. One dve daju 80% celokupnog opiuma koji se upotrebljava za fabrikaciju opijata; te prema tome, ona velika proizvodnja opiuma na Istoku ne može toliko da konkurira našem opiumu na pijacama na Zapadu.

Pre rata bio je pokret kod kulturnih naroda i filantropa da se suzbije pušenje opiuma i da se prodaja opiuma, koji služi za pušenje, izdvoji od opiuma od koga se prave medikamenti. Htelo se da se na opium za pušenje stavi monopol i da mu se odrede granice prodaje, kako se ne bi i dalje ljudski orga-

nizam pušenjem upropašćavao. U tome cilju, u Hagu je 1912 godine, doneta jedna konvencija, ali su veliki svetski meteži onemogućili da ta konvencija stupi u život, te se nije moglo ni ostvariti ono, što su filantropi bili zamislili. Tek 1925 godine u Ženevi, na predlog Lige Naroda, a opet pod uticajem filantropa, doneta je nova konvencija kojom se traži da se suzbije fabrikacija opiuma, odnosno morfiuma, koji je služio za pušenje i uživanje. Ovim je cilj delimično postignut, jer je fabrikacija opiuma u opium za uživanje, od 55.000 kilograma, koliko se prerađivalo u fabrikama Francuske, Engleske, Nemačke, Švajcarske i drugih država; u roku od tri godine, spala na 27.000 kilograma, dakle smanjena je na jednu polovinu od prvobitne prerade.

Posle rata proizvodnja opiuma u proizvođačkim državama naglo je porasla. Ta nagla proizvodnja i nagomilavanje opiuma na svetskim pijacama s jedne strane, a s druge suzbijanje i smanjivanje opiuma za pušenje, uticale su i na cene opiuma. Od pre četiri do pet godina cena opiumu od 800 do 900 dinara ili 80 švajcarskih franaka po kilogramu spala je na 40 pa čak i na 25 švajcarskih franaka. To padanje cena pogodilo je i našu državu, te se proizvodnja opiuma smanjivala, a time i narodni dohodak. Kod nas je 1928 godine proizvedeno opiuma oko 205.000 kilograma, a u 1931 godini, ta je proizvodnja spala na 38.000 kilograma. Ove godine proizvedeno je još manje, jer je malo i posejano.

U Turskoj je proizvodnja od prilike tri put veća nego kod nas. 1928 godine, kada smo mi proizveli 205.000 kilograma, Turska je proizvela 420.000 kilograma; 1930 godine, kad smo mi proizveli 140.000 kilograma, u Turskoj je proizvedeno 425.000 kilograma. Ali, glavno je to da smo se mi i Turci našli odjedanput u istom položaju. Cena opiuma je pala i naš proizvođač opiuma od bogataša postao je siromah čovek. Krajevi, u kojima je opium obrađivan i koji su zbog tog artikla napredovali, osiromašili su, tako da pored proizvođača koji su postali siromašni i radnici, koji su obrađivali opium i kojih je veliki broj, ostali su bez posla. Ti uzroci i te činjenice dovele su i našu Vladu na razmišljanje kako da se iz toga položaja izade i kako da se tim ljudima pomogne.

Stoga je naša Vlada istakla misao, da se mi i Turci sporazumemo o zajedničkoj prodaji opiuma, pošto smo jedini proizvođači opiuma, od kog se prave alkaloidi, t.j. da upravo napravimo s Turskom jedan kartel za izvoz i prodaju opiuma, da ne bi jedni drugima konkurisali, te da ne bi ove male cene još više obarali.

Turska vlada je tu našu ideju primila i u Carigradu je prošle godine, u decembru mesecu, potpisan jedan projekat sporazuma, a koji je ove godine u aprilu registrovan i potpisan, i taj je sporazum ovde pred nama; imamo i mi da ga, posle Narodne skupštine, ozakonimo.

Ovaj sporazum — kao što rekoh — nije neki trgovački niti klirinški ugovor, no je čisto jedan kartel, prijateljski kartel između nas i Turaka, — kartel da zajednički izvozimo opium, kako bi dobili što povoljnije cene i izbegli svaku konkurenciju.

Pošto je načelno sve posvršavano, onda je trebalo da se nađe ključ, po kome imamo da iznosimo opium na tu opštu pijacu mi i Turci. Tada je, prema proizvodnji za poslednjih pet godina, nama pripalo 22 $\frac{1}{2}$ % da izvozimo, a Turcima 77 $\frac{1}{2}$ %. Zatim kako

je naš opium bolji, ima 13% morfina, a turski ima samo 11%, to mi nismo mogli pristati da i novac primljen od te zajedničke prodaje podelimo po istoj skali 22 $\frac{1}{2}$ % prema 77 $\frac{1}{2}$ %. Turci su tu našu želju primili k znanju i doneli su odluku, da nama od prodatog zajedničkog opiuma pripada novca 26%, a Turcima 74%.

Na toj bazi ovaj je sporazum i načinjen. On ima da donese koristi našoj državi, a napose našem Jugu, kome je opium jedan od glavnih privrednih artikala. Ovaj sporazum ima da bude još i zaloga prijateljskih i ekonomskih veza Kraljevine Jugoslavije sa Turskom Republikom. Stoga sam, gospodo, mišljenja i molim, da se ovaj sporazum primi u celosti onako, kako ga je Narodna skupština primila i kako ga je ovaj Odbor primio. (Aplauz.)

Potpredsednik Jovan Altiparmaković: Otvaram načelan pretres. Za reč se prijavio senator g. Spira Hadži-Ristić.

Spira Hadži-Ristić: Gospodo senatori, po mome mišljenju ovaj sporazum sa Turskom može biti efikasan, može dati dobre rezultate samo u tom slučaju, ako mi na prvom mestu otkazemo Ženevsku konvenciju i ako pristupimo tome, da u taj sporazum uvedemo i ostale proizvođačke zemlje, a to su Persija, Avganistan, Indija i Sovjetska Rusija.

Ja, gospodo, neću da krivim Vladu od 1929 godine, što je ratifikovala Ženevsku konvenciju, a ne krivim je zato, jer ratifikacija Ženevske konvencije logična je konsekvencija potpisivanja Ženevske konvencije u 1925 godini.

Vlada od 1925 godine potpisala je tu konvenciju i sasvim je u redu da je tako isto jedna od potonjih vlada i ratifikuje. Ali, gospodo, onoga momenta kad smo mi ratifikovali tu konvenciju i kad su 41 država u svetu stavile na snagu Ženevsku konvenciju od 1925 godine, onoga dana evropske fabrike, odnosno fabrike za preradu opiuma u Švajcarskoj, u Nemačkoj, u Francuskoj i u Engleskoj stvorile su kartel sa ciljem da opium otkupljuju po mogućoj najnižoj ceni, a da prerađevine prodaju po duploj, triploj i petoduploj ceni.

Gospodo, 1929 godine, pre ratifikacije ove konvencije, fabrike su nam plaćale kilogram opiuma po 1.000.— i 1.200.— dinara, svoje derivate prodavali su po jednoj ceni srazmernoj prema ceni po kojoj su kupovali sirovinu. Posle kartela, gospodo, oni su 1930 godine kupovali opium po 150 dinara a svoje derivate duplirali i triplirali, tako da, gospodo, jedan kilogram morfina, jedan kilogram kodeina, jedan kilogram heroina kreće se između 10 i 12.000.— dinara. Ja neću da zameram kako oni prodaju finale od ovih derivata, ja neću, razume se, da govorim o specijalitetima koje izrađuju. Hofman Laroš iz Bazela proizvodi Sirolin, koji je na bazi morfina, i on svoje flaše prodaje danas po 35 dinara, ali postoji fakat da kad sve te fabrike uporedite po kojoj ceni kupuju sada sirovinu a po kojoj ceni prodaju svoje derivate, onda je to jedna basnoslovna cena koja ide od 400 na 600% zarade. Gospodo, mi na Jugu danas ne možemo biti crnci tim fabrikama.

Potpisivanje Ženevske konvencije s naše strane pravda se prvo sa pravnog gledišta a drugo sa humanog gledišta. Ja mislim, gospodo, sa pravnog gledišta ne može da se pravda, a evo zašto.

Ženevska konvencija bazira se na Hašku konvenciju. Međutim, ova konvencija potpisana je 23

januara 1912 godine, a to znači, gospodo, da je tu konvenciju potpisala Srbija, a Južna Srbija prisajedinjena je Srbiji u oktobru 1913 godine. Prema tome apsolutno za nas nikakvih pravnih obaveza nije bilo 1925 godine, jer mi onda nismo bili država Srbija, nego država Srba, Hrvata i Slovenaca i prema tome ta Haška konvencija za nas nije bila obavezna. Haška konvencija obavezuje Srbiju, ali ona ne može da obavezuje državu Srba, Hrvata i Slovenaca.

Pozivaju se tako isto da smo mi potpisali mirovne ugovore i da nas ti ugovori tako isto obavezuju. Pa dobro, gospodo, te mirovne ugovore potpisala je i Turska, potpisala ih je i Persija, i Indija.

Ali nijedna od njih nije potpisala Ženevsku konvenciju, sem Persije i to sa rezervom.

Pitam vas ja, gospodo, pretpostavimo da je Amerika, koja je inicijator za ograničenje opojnih droga, uspela da sprovede prohibiciju upotrebe alkohola, kao što je sprovedla u svojoj državi, i u drugim državama i da tako stvori jednu konvenciju, pitam vas ja, da li bi Francuska pristala da žrtvuje gajenje vinove loze u svojim južnim krajevima. Ja mislim da ona ne bi na to pristala. Sa humanog gledišta, derivati opiuma su štetni. Ali i sa humanog našeg gledišta ne možemo ostaviti, da jedan naš kraj dole strada. Jer vi treba da znate, gospodo, da u opiumskoj zoni, a to su 17 srezova od Kumanova do grčke granice s leve i desne strane Vardara, gajenje je opiuma glavni produkti, od toga narod živi. U toj opiumskoj zoni mi smo imali pod kulturom opiuma 14.000 ha. Naša proizvodnja u opiumu kretala se do 240.000 kg. godišnje. Tih 240.000 kg plus 1.000 vagona semena davali su tome kraju od prilike sa cenama od 1.000.—dinarara oko 250—300 miliona dinara.

Opium je ekonomski podigao narod u tome kraju, a sa izvozom mi smo poboljšavali naš trgovinski bilans. Pa još i dalje. Od 1.000 vagona semena mi smo dobijali 400 vagona ulja i cela Južna Srbija i jedan deo severne Srbije upotrebljavali su to ulje, pa smo mi i time poboljšavali naš trgovinski bilans, jer smo manje ulja uvozili.

Dalje. Za obradu jednoga hektara treba 240 radnih snaga, a to znači, da za 13.000 ha treba oko tri miliona radnih snaga; pa kada uzmemo prosečno, da je radnik dnevno dobijao po 15 dinara, radnici toga kraja dobijali su oko 45 miliona dinara i to u razmaku od februara do juna meseca.

Prema tome nije trebalo da mi bez kompenzacija sve to žrtvujemo. Trebalo je da tražimo kompenzacije za zamenu ove kulture. Ako je potrebno Evropi da bude humana, dobro, neka nam da odgovarajuće kompenzacije. Prema tome, Ženevska konvencija je štetna za nas; a da je štetna već vidimo jer se u okviru te konvencije radi već tri godine. I kada od jedne konvencije nemamo koristi, već samo štete, onda zašto tu konvenciju da poštujemo, a nota bene, kada nam član 38 ove konvencije daje pravo za otkaz, zašto da je ne otkazemo? Ja mogu da poštujem jedan ugovor kad je on za mene koristan, ali kada vidim da je on za mene štetan, ja ga s pravom mogu otkazati.

Gospodo, privreda ne trpi ustupke bez kompenzacija. Ona uvek traži ekvivalent za ono što u jednome obaveznom aktu da. U političkim konvencijama može biti ustupaka ali u privrednim, ustupaka ne može biti. U pitanjima privrednim ne postoje, gospodo, velike i male sile, svaki na ravnoj nozi brani svoje pravo.

Gospodo, opiumskih fabrika nema mnogo. Njih ima svega 13, i to: 6 u Nemačkoj, 2 u Švajcarskoj, 3 u Francuskoj i 2 u Engleskoj. I sada se ja, gospodo, pitam: zašto Opiumska komisija Društva naroda, koja ima kraći put da zabrani ilegalnu prodaju derivata opiumskih, i to putem kontrole fabrika, zašto se ona bacila samo na proizvođačke zemlje, odnosno na sirov opium. Prema tome, ako ko vrši ilegalnu prodaju, ako ko truže svet, to, gospodo, nismo mi, već su to te engleske, švajcarske, nemačke i francuske fabrike u kojima se proizvode: heroin, morfin i drugi škodljivi derivati, jer one vrše preradu tih derivata. Za Društvo naroda mnogo je lakše bilo da je ono ove fabrike stavilo pod kontrolu i na taj način sprečilo ilegalnu prodaju ovih derivata koji faktički škode i truže svet. Ono to nije uradilo, a zašto nije uradilo, ne znam. Ali, gospodo, kao što smo mi ovom konvencijom primili obaveze prema Društvu naroda, ja smelo tvrdim da je Društvo naroda dužno da se stavi između fabrika i nas i da ne dozvoli da nas one eksploatišu onako bezdušno kao što su to do sada radile. Jer, uzimajući obavezu prema Društvu naroda, mi smo kanalisali naš izvoz opiuma, i to samo u jednom pravcu, u pravcu tih fabrika koje su u kartelu. Društvo naroda je dužno, opet ponavljam, da se stavi između fabrika i da nastane da za naš sirovi opium dobijemo cenu koja odgovara bar našim proizvođačkim troškovima. Mi imamo pravo i na cenu koja odgovara ceni preradevina.

To je paradoks da sirovina opada a derivati skaču. To nemate apsolutno ni u jednoj drugoj branši. Pšenica je pala ali je palo i brašno. Kad sirovine padaju, padaju i preradevine. Jedino je izuzetan ovaj slučaj, da strane fabrike kupuju opium u sirovom stanju bud zašto, a da svoje derivate prodaju po basnoslovnim cenama.

Prema tome, gospodo, ne vidim apsolutno nikakvog razloga, zašto mi ovu konvenciju da ne otkazemo? Naprotiv, ovom konvencijom nama je nametnuto, da moramo da držimo čitavu organizaciju. Mi imamo naročiti otsek u Ministarstvu trgovine, tako zvani opiumski otsek; mi smo morali na osnovu te konvencije da donosimo nekoliko zakona; mi smo usled ove konvencije morali da vršimo sporazum sa Turskom; mi smo morali da uredimo naročiti biro za taj cilj, a za organizaciju celog ovog opiumskog posla da predvidimo u budžetu 900.000.—dinarara. A mi ne samo da nemamo koristi od ove konvencije, nego nam ona nameće znatne izdatke, koji nam u ovim teškim prilikama nisu potrebni.

Gospodo, nama se često govori, a to je pomenuo i g. Tomić, o svetskim cenama. Gospodo, svetske paritetne cene ne postoje, nego samo kartelne cene. Paritet ne postoji, jer su sve fabrike opiuma u kartelu, drugih pijaca nema, i prema tome o nekom svetskom paritetu ne može biti ni govora, nego ima da se govori samo o jednom bezdušnom eksploatisanju proizvođača opiuma od strane evropskih fabrika.

Sada, gospodo, hoću da predem na ovaj sporazum sa Turskom. Ideja o stvaranju ovog sporazuma ponikla je dole kod nas, jer kad smo uvideli da je merodavne veoma teško ubediti o potrebi otkaza Ženevske konvencije, mi smo onda videli da nam se nameće borba protiv kartela, a da se ta borba može izvesti samo sporazumom proizvođačkih zemalja; razume se da je tu na prvom mestu sporazum sa Turskom. Ovaj

sporazum je opet jedan napor Kraljevske Vlade u korist saniranja privrednih prilika u Južnoj Srbiji, i kao što sam i za sporazum sa Grčkom bio zahvalio Kraljevskoj Vladi, isto tako joj zahvaljujem i čestitam i na uspehu u ovom pogledu. Ali, kao što ni onaj sporazum s Grčkom nisam ostavio bez zamerke, ne mogu ni ovaj sporazum sa Turskom da ostavim bez zamerke.

Gospodo, u sporazumu sa Turskom predviđeno je, da mi u prodaji sirovina opiuma učestvujemo sa 22 i po, a da Turska učestvuje sa 77 i po procenata. Ja ne znam kakva je tu baza uzeta, ali koliko je meni poznato između nas i Turske nije trebalo da bude ovakav odnos.

Baza može samo da bude ili zasejana površina u Turskoj i kod nas, ili količina berbe sirovog opiuma kod nas i kod Turaka. Ja uzimam maksimalnu cifru. Ako uzmemo kao bazu površinu, onda imate, gospodo, ovo: Turska je imala maksimalno pod kulturom opiuma 40.000 ha. Kod nas je maksimalna cifra 14.000 ha. I onda ako uzmemo kao bazu 40.000 ha kod Turaka, a kod nas 14.000 ha, onda je odnos između nas 39 prema 61, a ne može biti odnos 22 i po prema 77 i po. Ako uzmemo količinu proizvedenog opiuma, onda imamo sledeći odnos. Turska je imala maksimalnu proizvodnju 450.000 kg — ja uzimam 500.000 kg — a naša maksimalna proizvodnja je 240.000 kg. I onda odnos opet ne može biti 22 i po prema 77 i po, nego odnos treba da bude 32 prema 68, — a to znači, gospodo, ovo: Ako Društvo naroda uspe da potpuno onemogući ilegalnu prodaju — a kod nas je potpuno onemogućena — ne znam da li će biti uspeha kod drugih država — i ako svede preradu opiuma samo za medicinske svrhe, onda je za medicinske svrhe potrebno 350.000 kg. opiuma. I onda kao se uzme ovaj odnos od 22 i po prema 77 i po, onda za nas ostaje maksimalna proizvodnja 78.750 kg, a za Tursku 271.250 kg. A to znači, drugim rečima, da ćemo mi morati da reduciramo površine zasejanog opiuma od 14.000 ha na 4.000 ha, tako da će nam ostati 10.000 ha nezasađenih opiumom. A ako se uzme odnos 32 prema 68, onda se penje površina zasejanog opiuma, a razume se i količina. U tome pogledu učinjena je greška i prvom prilikom treba to nekako ispraviti. Jer, gospodo, kod nas nastaje jedno pitanje: šta ćemo raditi sa tih 10.000 ha? Mi moramo vršiti izvesnu preorientaciju. U kome pravcu? Kod nas dole na Jugu jedino može biti u pravcu sadjenja duvana; međutim nailazimo na strahoviti otpor kod Monopolske uprave, tako da te površine koje su još sada reducirane bacamo pod kulturu ili pšenice, ili ovsa, ili ječma. I, razume se, kad se uzme kakve su prihode donosile te njive koje su bile zasejane opiumom, a kakve prihode donose kad su zasejane žitaricama, o tome ne treba govoriti.

Gospodo, ja bih mogao još da govorim o ovome pitanju, to je jedno bolno pitanje, ali ja ću sada da završim. Ja moram da skrenem pažnju g. Ministru trgovine i industrije koji je često puta delegat u opiumskoj komisiji, da Društvo naroda iako vrši jedno humano delo, da ono ne bude nehumano prema jednom življu u opiumskoj zoni za koga je opium glavno sredstvo za život.

Gospodo, prošle godine kada su cene pale na 150 dinara, verujte mi, ovo je tačno, tamo su radnici radili za 5 dinara od izlaska sunca do zalaska sunca. Gospodo, 5 dinara to je pola franka! Ko je taj u Ev-

ropi koji radi za pola franka dnevno? Mi znamo iz istorije, Francuzi su kultivisali opium u Južnoj Francuskoj, u okolini Marselja, i oni su tu kulturu napustili jer nisu mogli da nađu radnu snagu po jeftinoj ceni. Pa sada, nije pravo da seljak i radnik više radi za pola franka od izlaska do zalaska sunca.

Ja ću da završim i da učinim jedan apel — a mi ovo pitanje i dalje ostavljamo otvoreno — da je Društvu naroda dužnost da se ispostavi između nas i fabrika i da nađe put i način da nam se opium plaća prema našim proizvođačkim troškovima i prema cenama po kojima fabrike prodaju svoje derivate.

Potpredsednik Jovan Altiparmaković: Ima reč g. Ministar trgovine i industrije.

Ministar trgovine i industrije dr. Ilija Šumenković: Gospodo senatori, ova diskusija daje mi prilike da učinim nekoliko konstatacija. Kao što vam je poznato i kazano u toku diskusije, ovaj artikal koji interesuje našu izvoznu trgovinu, a specijalno Južnu Srbiju, pretrpeo je u pogledu cena katastrofu. Za dve do tri godine od cene koja je iznosila blizu 90 švaje, franaka pala je cena ovog artikla na 20 šv. franaka. Ovaj pad cena teško je pogodio dve države, našu državu i Tursku Republiku. Konvencija koja je pred vama ima za cilj da stvori jednu tesnu, intimnu kolaboraciju između Turske Republike i Kraljevine Jugoslavije u cilju da se, izbegavajući međusobnu konkurenciju, učini sve što je moguće na popravci cena ovoga artikla.

Kao što nam je poznato iz same konvencije naša država neće izvoziti opium direktno na pijacu, isto tako neće to činiti ni Turska Republika; sav opium koji se kod nas proizvodi biće upućen centralnom birou u Carigradu, a tako isto će se postupiti i sa turske strane, i taj će centralni biro plasirati opium u inostranstvu. Kao što vidite, na ovaj način izbegava se konkurencija između ove dve države.

Ja zbog toga na prvom mestu pozdravljam ovu konvenciju kao jedan lep znak mogućnosti lojalne i iskrene saradnje na ekonomskom polju između naše Kraljevine i Turske Republike. (Odobranje).

Gospodo, mi učestvujemo u tom poslu na način koji je istakao g. senator Hadži-Ristić i to: 22 i po % opiuma unosimo u zajednicu mi, a 77 i po % Turci. Gospodin Hadži-Ristić nalazi da je ovaj odnos nepravedan, na našu štetu, i pita šta je bilo uzeto za bazu kod opredeljivanja ovoga odnosa. Baza je bila efektivni izvoz naš i turski u periodu između 1925 i 1929 godine. Nesumnjiva je stvar, da bi prema podacima koje je izneo g. senator Hadži-Ristić, odnos trebalo da bude onakav, kako je to pomenuo g. Hadži-Ristić. Ali to su naši podaci i Turci se, u koliko se tiče njihovog opiuma, ne oslanjaju na te podatke, već se u diskusiji oslanjaju na svoje podatke; ne primaju naše. Primećeno je od strane g. senatora Hadži-Ristića da će ovakva količina izvoza imati uticaj na smanjivanje zasejane površine, i on misli da će to zasejavanje pasti na 4—5.000 ha. Ne znam da li će ta konvencija imati to dejstvo, ali mogu reći, da je pre te konvencije došlo kod nas do smanjivanja zasejane površine. Poznato je da je ove godine zasejano oko 5.000 hektara. Kako vidite, i bez sporazuma sa Turskom svedena je proizvodnja tako reći na minimum.

Zajednička kolaboracija između naše Kraljevine i Republike Turske nesumnjivo će imati za rezultat regulisanje cena na stranim pijacama. Gospodin Hadži-Ristić je o tome govorio, i rekao da postoji jedan nesrazmer između cena sirovina opiuma koje mi proiz-

vodimo i cena derivata koje prodaju fabrike. Odnos je takav, da se može reći da su derivati 25% skuplji od sirovina. Pravilno bi bilo da derivati budu deset puta skuplji nego sirovina. Ali baš u gornjoj razlici vidimo mogućnost da ovaj naš sporazum, ova naša konvencija, prvo: utiče na cene, i drugo, da ne bude shvaćena kao jedan instrumenat za presiju, koja bi štetila interese potrošača.

Meni je potrebno da ovde učinim još jednu konstataciju. Poznato je da postoji jedna akcija jaka i široka Društva naroda u pogledu na opium; ona je humana. Mogu da vam kažem da ova konvencija ne izlazi iz kruga te akcije. Iz razloga koje je pomenuo gospodin senator Hadži-Ristić, stvorena je u Ženevi konvencija koja reguliše trgovinu sa opijumom, kontroliše izvoz i uvoz, putem davanja i uvođenja izvoznih i uvoznih dozvola.

Taj sistem imao je uticaja; on je smanjio trgovinu sa opijumom i od toga smo imali i mi štete. Turska nije bila potpisnik ove konvencije i ona nije važila za nju. Odredbe ovoga sporazuma obavezuju i Tursku da uvede dozvole i da u pogledu na opium postupa onako kao što postupaju i drugi potpisnici Ženevske konvencije. Na taj način, gospodo, mi, zaštićujući naše interese, posebne interese bilo Turske bilo Jugoslavije, — mi ne vredamo ni najmanje one visoke i humane interese za koje se interesuje Društvo naroda. — Gospodo, ja ne mogu govoriti o drugim državama, ali smatram da Jugoslavija mora biti u kolu onih država koje se bore za ove visoke humane interese. Krupne interese naših proizvođača opijuma, kao poslanik Južne Srbije, ja poznajem isto tako dobro kao i senator g. Hadži-Ristić. Ali, u Ženevi mi imamo da se staramo i o drugim krupnim moralnim i političkim interesima naše države, — i naša saradnja u Ženevi treba da bude harmonična na svima poljima, pa i na ovom humanom polju. Zbog toga se meni lično čini da se ne može postaviti za našu državu pitanje otkazivanja Ženevske konvencije. Ja mislim pored toga da to otkazivanje ne bi moglo imati nikakvog praktičnog dejstva. Kad 40 država poštuju konvenciju i izvršuju je, kad su te države one koje kupuju naš opium, onda naše nepotpisivanje te konvencije neće ni najmanje uticati na izvoz našeg opijuma. Sistem uvoznih dozvola vredeće i dalje i mi opium nećemo drugačije prodavati nego onako kao što to određuje Ženevska konvencija.

Ali, gospodo, ta Ženevska konvencija daje mogućnosti da mi, u granicama opredeljenim tom konvencijom, branimo svoje interese, — i ja mislim da je tačno ovo što ću reći: kako ja nisam bio Ministar, koji je radio na ovome poslu, neće biti od mene neskromno da to kažem, — da je ovaj projekat, koji sad diskutujemo, zbilja jedan lep napor u tome pravcu, i ja molim Senat da ovu konvenciju primi ovako kako je predložena. (Buran aplauz i uzvici: Živeo!)

Potpretsednik Jovan Altiparmaković: Niko se više ne javlja za reč. Prema tome, načelni je pretres zaključen. Prelazimo na glasanje o ovom zakonskom predlogu u načelu. Gospoda senatori koja primaju ovaj zakonski predlog u načelu, glasaće sa „za“, a koja ga ne primaju, sa „protiv“. Molim g. sekretara da izvrši prozivku.

Sekretar Milan Popović proziva g.g. senatore koji su glasali ovako:

Alibegović Asim — za
Alkalaj d-r Isak — otsutan

Arnautović Šerif — za
Banjanin Jovo — za
Bogojević Vasa — za
Vidaković Antun — za
Vilović Osman — za
Vujić Pavle — otsutan
Vukčević d-r Stanojlo — otsutan
Gavrila d-r Emilo — za
Gavrilović d-r Bogdan — za
Gaj Ljudevit — za
Glušac d-r Vaso — za
Gmajner d-r Ivan — za
Grašl d-r Georg — za
Gregorin d-r Gustav — za
Besnica d-r Uroš — otsutan
Dobrinčić Petar — otsutan
Dragović Milutin — za
Đurđević Petar — otsutan
Ivković d-r Momčilo — otsutan
Ilićžarović Dimitrije — otsutan
Jalžabetić Tomo — za
Janković Stjepan — otsutan
Jovanović Ž. Miloje — otsutan
Karamehmedović d-r Hamdija — otsutan
Kovačević Tomo — otsutan
Kostić Petar — otsutan
Kosteničić d-r Marko — otsutan
Kotur d-r Đura — za
Kralj d-r Uroš — za
Kukuljević-Sakcinski Fran — za
Ljubibiatić d-r Savo — otsutan
Mažuranić d-r Želimir — otsutan
Majstirović d-r Ivan — otsutan
Marjanović Milan — otsutan
Mahmutbegović Sefedin — otsutan
Micić d-r Mića — otsutan
Mihaldžić Stevan — za
Muftić Salem — otsutan
Nešković Jovan — otsutan
Novak d-r Fran — otsutan
Obradović Paja — za
Pavelić d-r Ante — za
Ploj d-r Miroslav — za
Popović Đaka — otsutan
Popović Matija — otsutan
Popović Milan — za
Ravnihar d-r Vladimir — otsutan
Radovanović Krsta — za
Radulović Marko — otsutan
Raja d-r Janko — otsutan
Rožić d-r Valentin — za
Samunović Janko — za
Simonović Milan — otsutan
Smiljanić Krsta — za
Stanković Jovan — za
Stanković d-r Radenko — otsutan
Sulejmanović d-r Džafer — za
Teslić Petar — otsutan
Timotijević Kosta — otsutan
Tomašić d-r Ljubomir — za
Tomić Svetozar — za
Trinajstić d-r Dinko — za
Ubavić Pavle — za
Frangeš d-r Oton — za
Hadži Bošković Trajko — za
Hadži Ristić Spira — za
Hribar Ivan — otsutan

Cvetković Jordan — za
 Cerović Gavriilo — odsutan
 Šverljuga d-r Stanko — odsutan
 Šilović d-r Josip — za
 Šola Atanasije — za
 Šuperina d-r Benjamin — za

Posle glasanja

Potpredsednik Jovan Altiparmaković: Gospodo senatori, izvolite čuti rezultat glasanja. Glasalo je svega 40 gospode senatora, svi su glasali „za“ i prema tome objavljujem da je ovaj predlog Zakona primljen u načelu.

Gospodo, prekidam sednicu na pet minuta.

Posle prekida.

Potpredsednik Jovan Altiparmaković: Nastavljam rad, gospodo senatori.

Prelazimo na pretres zakonskog predloga o tursko-jugoslovenskom sporazumu u pojedinostima. Pošto nema prijavljenih govornika, zaključujem pretres i molim gospodina izvestioca da pročita § 1.

Izvestilac Svetozar Tomić čita § 1. (Vidi sast. VII).

Potpredsednik Jovan Altiparmaković: Prima li Senat § 1? (Prima). Objavljujem da je § 1 primljen. Izvolite čitati § 2.

Izvestilac Svetozar Tomić čita § 2. (Vidi sast. VII)

Potpredsednik Jovan Altiparmaković: Prima li Senat § 2? (Prima). Objavljujem da je § 2 primljen. Prema tome, objavljujem da je Senat primio ovaj zakonski predlog i u pojedinostima.

Prelazimo na konačno poimenično glasanje o ovom zakonskom predlogu u celini. Molim g. sekretara da izvrši prozivku.

Sekretar Milan Popović; proziva gospodu senatore koji su glasali ovako:

Alibegović Asim — za
 Alkalaj d-r Isak — odsutan
 Arnautović Šerif — za
 Banjanin Jovo — za
 Bogojević Vasa — za
 Vidaković Antun — za
 Vilović Osman — za
 Vujić Pavle — odsutan
 Vukčević d-r Stanojlo — odsutan
 Gavriila d-r Emiló — za
 Gavrilović d-r Bogdan — za
 Gaj Ljudevit — za
 Glušac d-r Vaso — za
 Gmajner d-r Ivan — za
 Grasl d-r Georg — za
 Gregorin d-r Gustav — za
 Desnica d-r Uroš — odsutan
 Dobrinić Petar — odsutan
 Dragović Milutin — za
 Đirlić Petar — odsutan
 Ivković d-r Momčilo — odsutan
 Ilidžanović Dimitrije — odsutan
 Jalžabetić Tomo — odsutan
 Janković Stjepan — odsutan
 Jovanović Ž. Miloje — odsutan
 Karamehmedović d-r Hamdija — odsutan
 Kovačević Tomo — odsutan
 Kostić Petar — odsutan
 Kostrenčić d-r Marko — odsutan
 Kotur d-r Đura — za

Krulj d-r Uroš — odsutan
 Kukuljević-Sakeinski Fran — za
 Ljubibratić d-r Sava — odsutan
 Mažuranić d-r Želimir — odsutan
 Majstrovic d-r Ivan — odsutan
 Marjanović Milan — odsutan
 Mahmutbegović Sefedin — odsutan
 Mičić d-r Mića — odsutan
 Mihaldžić Stevan — za
 Muftić Salem — odsutan
 Nešković Jovan — odsutan
 Novak d-r Fran — za
 Obradović Paja — za
 Pavelić dr. Ante — za
 Ploj d-r Miroslav — za
 Popović Daka — za
 Popović Matija — odsutan
 Popović Milan — za
 Ravnihar d-r Vladimir — za
 Radovanović Krsta — za
 Radulović Marko — odsutan
 Rajar d-r Janko — za
 Rožić d-r Valentin — za
 Samurović Janko — za
 Simonović Milan — odsutan
 Smiljanić Krsta — za
 Stanković Jovan — za
 Stanković d-r Radenko — odsutan
 Sulejmanović d-r Džafer — za
 Teslić Petar — odsutan
 Timotijević Kosta — odsutan
 Tomasić d-r Ljubomir — za
 Tomić Svetozar — za
 Trinajstić d-r Dinko — za
 Ubavić Pavle — odsutan
 Frangeš d-r Oton — za
 Hadži Bošković Trajko — za
 Hadži Ristić Spira — za
 Hribar Ivan — odsutan
 Cvetković Jordan — za
 Cerović Gavriilo — odsutan
 Šverljuga d-r Stanko — za
 Šilović d-r Josip — odsutan
 Šola Atanasije — za
 Šuperina d-r Benjamin — za

Posle glasanja

Potpredsednik Jovan Altiparmaković: Izvolite, gospodo senatori, čuti rezultat glasanja. Glasalo je svega 41 senator i svi su glasali „za“. Prema tome, objavljujem da je Senat primio konačno i u celini predlog Zakona o sporazumu jugoslovensko-turskom, koji se odnosi na izvoz opijuma, zaključenom i potpisanom u Ankari 14 aprila 1932 godine.

Ovim je, gospodo, iscrpljen dnevni red. Ja ću gospodo senatori, sa vašim pristankom da zaključim sednicu, a iduću da zakažem za 15 decembar, u 10 časova pre podne, sa sledećim dnevnim redom:

Pre res izveštaja Odbora o predlogu Zakona o izmenama i dopunama Uredbe o zaštiti javnih puteva i bezbednosti saobraćaja na njima od 6 juna 1929 godine.

Prima li Senat ovaj dnevni red? (Prima).

Objavljujem da je Senat primio ovaj dnevni red i da je sednica zaključena.